

МНЕМАТЭХНІКА ЯК ПРЫЁМ ФАРМІРАВАННЯ МАЎЛЕНЧАЙ КАМУНІКАЦЫІ НА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Харашавін В.Д., Насевіч.П.Я.

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Дапіра Т.П.

У рабоце разглядаюцца розныя прыёмы і метады мнематэхнікі для пашырэння слоўнікавага запасу і ўзбагачэння маўлення на беларускай мове.

На сённяшні дзень моўная сітуацыя ў Беларусі характарызуецца як білінгвальная. Білінгвізм або двухмоўе – гэта адначасовае існаванне ў грамадстве дзвюх моў, якія выкарыстоўваюцца ў розных

функцыянальных камунікацыйных сітуацыях. Варта адзначыць, што па сваёй сутнасці гэта з'ява нядрэнная, бо дазваляе аб'ядноўваць людзей падобных культур. Тым не менш, з двухмоўем шчыльна звязана моўная інтэрферэнцыя (зблытванне нормаў ужывальных моў), што згубна ўплывае на абедзве мовы. За беларуска-рускім змешаным маўленнем замацавалася вызначэнне "трасянка". На Беларусі трасянка набыла масавы характар. Падобнае маўленне выглядае непрыгожым і непрывабным. Усё гэта стварае праблему культуры маўлення. Для вырашэння гэтага пытання трэба не толькі больш дасканала вывучаць мову, але і карыстацца ёй штодзённа. Наша гісторыя абумовіла тое, што старэйшаму пакаленню гэта будзе больш складана. Менавіта па гэтай прычыне мы лічым, што будучыня мовы ў руках моладзі.

Асноўнымі характэрнымі рысамі правільнага маўлення з'яўляюцца багацце, дарэчнасць, сцісласць маўлення і іншыя. Адпаведнасць маўленчай дзейнасці гэтым характарыстыкам знаходзіцца ў прамой залежнасці ад колькасці слоў, што знаходзіцца ў арсенале пэўнай асобы. Гэта дазваляе чалавеку больш упэўнена адчуваць сябе ў розных жыццёвых камунікацыйных сітуацыях.

Існуюць разнастайныя спосабы пашырэння свайго слоўнікавага запasu – ад простага вывучэння да адмысловых тэхнік. Незалежна ад абранага шляху ў рэшце рэшт усё сыходзіць да магчымасцей памяці. Паколькі памяць з'яўляецца ўласцівасцю мозга, то, па-першае, неабходна сказаць некалькі слоў пра гэты адметны орган. З прычыны таго, што ён кантралюе ўсе працэсы арганізма, мозгу патрэбны каласальны аб'ём энергіі. Відавочна, любы энергазалежны працэс нязручны арганізму, гэта значыць, што без асаблівай неабходнасці такі працэс падтрымлівацца не будзе і мозг любымі спосабамі імкнецца зэканоміць рэсурсы арганізма. Добра вядома, што інфармацыя можа захоўвацца ў памяці чалавека розны час, існуюць такія паняцці, як кароткачасовая і доўгачасовая памяць. Упершыню іх увёў Дональд Хеб. Паводле яго, кароткачасовая памяць – гэта актыўны працэс абмежаванай працягласці, які не пакідае ніякіх слядоў, а доўгачасовая памяць абумоўлена структурнымі зменамі ў нервовай сістэме [1, с.161].

Разгледзім працэс запамінання на прыкладзе. Уявім сабе падзею або з'яву, з якой чалавек сутыкнуўся ўпершыню. Пры гэтым ён атрымлівае новую інфармацыю, вынікам аналізу падзеі з'яўляецца прыняцце рашэння. Пасля гэтага ў нервовай сістэме застаецца рэшткавае ўзбуджэнне. Падтрыманне цыркуляцыі розных інфармацыйных сігналаў вельмі энергазатратна. Таму захаванне новай інфармацыі ў памяці вельмі цяжкае. Падчас паўтараў або ў падобных сітуацыях могуць ўтварыцца новыя сінаптычныя сувязі паміж клеткамі, і тады атрыманая інфармацыя запомніцца на доўга. [2].

Таксама адной з адметнасцей мозга з'яўляецца магчымасць мысліць вобразамі, якія лёгка запамінаць. Самым распаўсюджаным спосабам навучання, які абапіраецца на гэтую асаблівасць, лічыцца мнематэхніка – навук аб запамінанні. Гэтак называюцца ўсе віды прыёмаў, метадаў і хітрасцей, якія дапамагаюць запамінаць інфармацыю.

Вылучым сярод іх самыя дзейсныя [3, с.102-105]:

Блокі слоў. Пры занясенні новых слоў ў адзіную базу даных старайцеся групаваць іх у невялікія блокі па 3-5 слоў. Такая кампануюка некалькі палегчыць запамінанне. Бо нават візуальна такія запісы будуць выглядаць больш структураванымі. Напрыклад, блок *характар, літаратура, адрас, сакрэт, сакратар* (каб запомніць правапіс –а ў даўно запазычаных словах).

Аднакарэнныя словы. Гэта могуць быць назоўнікі, прыметнікі, дзеепрыметнікі з адным і тым жа каранем (напрыклад, *жы-в-а, жы-в-асць, жы-в-ы, жы-хар-стэ-а, жы-в-і-ц-ца*). Калі падчас пошуку значэння новага паняцця ў слоўніку вам трапяцца аднакарэнныя словы, іх патрэбна таксама занесці ў вашу адзіную базу даных. Гэта дазволіць лёгка вывучыць адразу цэлы блок новых слоў, аб'яднаных адным каранем.

Словазлучэнні. У шэрагу выпадкаў дабаўленне іншых слоў і стварэнне словазлучэння можа дапамагчы ў запамінанні некаторых паняццяў. Напрыклад, можна аб'яднаць прыметнік і назоўнік або прыслоўе і дзеяслоў (напрыклад, *дзьмуць на дзьмухавец; вясёлая вясёлка; неба хмурыцца хмарами; красуе красавік*). Чым арыгінальней атрымаецца словазлучэнне, тым мацней будзе імпульс для запамінання.

Падобныя словы. У якасці дадатковага слова для стварэння словазлучэння, якое лёгка запомніць, можна выкарыстоўваць амафоны і паронімы. Гэта словы падобныя гучаннем (*код - кот*) ці напісаннем (*абагуліць - абагульніць*). З дапамогай іх можна ствараць невялікія каламбуры, якія таксама дапамагаюць ў запамінанні. Напрыклад, "У адным сумленнасць: кожны дзень сум, ленасць..." (І. Курбека).

Метад Аткінсана. Распрацаваны вучоным-псіхалагам Рычардам Аткінсанам. Сутнасць метаду заключана ў тым, каб знайсці для вывучаемага слова (у нашым выпадку беларускага) ключавое слова ў звычайнай мове (рускай) і стварыць уяўны вобраз, што звязвае два гэтыя паняцці. Напрыклад, *гарбата* (чай, беларуская мова) і *горбатый* (руская мова). Напрыклад, уявіўшы карцінку, якая звязвае гарбату і гарбатага чалавека, атрымліваецца лёгка запамінальны вобраз.

Супрацьлегласці. *Гонар – сорам, добры – благі, дурны – разумны* – такія камбінацыі антонімаў з'яўляюцца адным з варыянтаў ужывання мнематэхнікі і гульнявога падыходу да запамінання слоў.

Сінонімы. Гэты спосаб карысны для слоў, з якімі ёсць цяжкасці для запамінання. Але не на пачатковым этапе навучання новым словам (напрыклад, *летуценнік гаіцца лекавымі фантазіямі*). З двух сінонімаў можа атрымлівацца арыгінальная запамінальная камбінацыя.

Запамінанне ў спісе. Гэты спосаб можна ўжываць, калі вы ведзяце сшыткі новых слоў або адзіную слоўнікавую базу даных. Калі ў вас збіраецца калонка з 20-30 новых слоў, проста праглядайце іх ў сярэднім тэмпе, не спыняючыся на асобным запісе. Праз 20-30 хвілін вы выявіце, што некаторыя з іх мозг ужо запомніў сам. Перыядычнае паўтарэнне надзейна замацуе вывучанае ў доўгачасовай памяці.

Праслухванне блокаў слоў. Агучванне новых слоў значна разнастайвае работу па іх паўтарэнню. Новы матэрыял пажадана агучваць як мага часцей. Гэта раіцца рабіць прыкладна для кожных новых 5-10 слоў.

Карткі для запамінання. Гэта некалькі састарэлы спосаб работы са слоўнікавым запасам. Тым не менш, яго можна ўжываць, калі штосьці запомніць вельмі складана. Карткі можна вырабляць самастойна з паперы ці кардону або карыстацца спецыяльнымі праграмамі-дадаткамі на тэлефоне, куды лёгка самастойна заносіць словы для запамінання. Так можна ствараць спісы цяжкіх слоў.

Стварэнне візуальнай асаблівасці слова. Для таго, каб зрабіць слова больш запамінальным, можна паспрабаваць штучна стварыць для яго элементы візуальнай асаблівасці. Напрыклад, напісаць гэтыя слова незвычайным шрыфтам, як-небудзь вызначыць часткі слова. Гэты спосаб вельмі шчыльна звязан з даданнем відарысаў. Стварэнне такіх асацыятыўных сувязяў дазваляе палегчыць запамінанне інфармацыі.

Паўтарэнне папярэдніх слоў. Калі вы вывучаеце словы невялікімі блокамі, то пасля завучвання кожнай такой групы патрэбна паўтараць не толькі яе, але і адну-дзве папярэднія. Нягледзячы на тое, што гэты патрабуе больш часу, выкарыстанне такой тэхнікі дазволіць знайсці тыя паняцці, якія пакуль не адклаліся ў памяці.

Неабходна адзначыць, што ўменне вывучаць мовы ёсць не што іншае, як валоданне шырокім арсеналам спецыяльных навыкаў. У рабоце прыведзеныя звесткі пра мнематэхніку, якая вельмі добра дапамагае запамінаць новыя беларускія словы, развівае вобразнае мысленне, добрую памяць. Каб развіваць сваё маўленне пры вывучэнні любой мовы пажадана карыстацца рознымі спосабамі, каб была магчымасць выбіраць больш актуальны, прыдатны і карысны для пэўнага чалавека.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Блум, Ф. Мозг, разум и поведение: Пер. с англ. / Ф. Блум, А. Лейзерсон, Л. Хофстедтер. – Москва: Мир, 1988. – 248 с.
2. Nanosynaptic upper bound on the variability of synaptic plasticity / Thomas M. Bartol Jr and other. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://elifesciences.org/articles/1077>. – Дата доступу: 11.04.2021.
3. Таранов, А.М. Иностраный язык. Как эффективно использовать современные технологии в изучении иностранных языков. Специальное издание для изучающих белорусский язык / А.М. Таранов. – М.: T&P Books Publishing, 2019. – 180 с.